

פרק המוכר שדהו

מתניתין:

כט-ב א. כתוב [בהר כ"ז כה-כז] "כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו [ענין שדות אחוזה ייקראו השדות שנפלו בירושה לכל אחד מישראל בחילוק הארץ, וכן מי שזכה ונוספה אחוזתו מחמת הסיבת נחלה על ידי בת יורשת נחלה – חינוך מצוה של"ט, ועיין מנחת חינוך שם אות כ"ז בנדפס מחדש]. ובא גואלו הקרוב אליו וגאל את ממכר אחיו [ואין הלוקח יכול לעכב]."

"ואיש כי לא יהיה לו גואל [שיכול לגאול ממכרו] והשיגה ידו [של מוכר] ומצא כדי גאולתו."

"וחשב את שני ממכרו [כמה שנים היו מהמכירה ועד היובל: כך וכך! ובכמה מכרתיה לך: בכך וכך! עתיד היית להחזירה ביובל! נמצאת קונה כל שנה בכך וכך! אכלת אותה שלש שנים או ארבע, הוצאת את דמיהן מן החשבון] והשיב את העודף [טול את מה שנשאר אחר שהוצאת דמי שנים שעברו מן החשבון, שהוא עודף בדמי המקח על מה שכבר אכל הלוקח] לאיש אשר מכר לו [והוא נקרא "גרעון כסף"] ושם לאחוזתו."

ב. כתיב [בהר כ"ה ד-טו] "וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' אל תונו איש את אחיו."

[ועל כן:]

"במספר שנים אחר היובל [דע כמה שנים יש עד היובל, ולפי אותו מספר שנים שנתרו עד היובל שאז תחזור למוכר] תקנה מאת עמיתך, במספר שני תבואות [כפי מספר השנים שתעשה השדה תבואה ביד הלוקח] ימכר לך [המוכר ללוקח]."

"לפי רב השנים [מהמכר עד היובל] תרבה מקנתו, ולפי מעט השנים תמעט מקנתו, כי מספר תבואות הוא מוכר לך!"

ממה שאמרה תורה: "במספר שני תבואות ימכר לך", למדו חז"ל:

שהמוכר את שדהו בשעת ניהוג היובל, אינו מותר המוכר לגאול את השדה מן הלוקח פחות משתי שנים מעת שמכרה, שנאמר: "במספר שני תבואות ימכר לך", ודרשו חז"ל: שתהא השדה ביד הלוקח "שני תבואות", ומיעוט רבים שתים. [אבל לאחר שתי שנים, פודה המוכר את שדהו מן הלוקח וגורע מן הכסף שנתן כפי מספר השנים⁽¹⁾ שעברו, ואפילו בעל כרחו של לוקח].

מספר תבואות הוא מוכר לך". ואם כן, השמיטה שאין בה תבואה לא תחשב בחשבון השנים. ותירץ הרש"ש, שלגבי הגאולה כתוב רק "וחשב את שני ממכרו". ומשמע שמחשבים את כל השנים.

1. פירש רש"י שאם מכר עשר שנים לפני היובל בעשר ליטריין נמצא שמכר כל שנה בליטרא. ואם נשאר חמש שנים נותן חמש ליטריין. ותמה הרש"ש, הרי בעשר שנים יש גם שנת שמיטה שלא זורעים בה, וכתוב בפסוק "כי

מליאה⁽⁷⁾ פירות וגאלה המוכר אחר שתי שנים הרי זה הלוקח **אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים**, ואינו מחשב עמו [בחשבון גרעון הכסף] אלא לפי שתי שנים בלבד, [וכל העודף במעות המכר מחזיר המוכר ללוקח, וגואלה]. [על פי לשון הרמב"ם פ"א משמיטה ויובל – ועיין רש"י כאן ובגמרא, ולעיל יח: ד"ה שני תבואות].

גמרא:

שנינו במשנה: **המוכר שדה בשעת היובל** אינו מותר לגאול פחות משתי שנים, ודייקינן: **"אינו גואל"** – ששמע שאינו יכול לכופף את הלוקח להחזירה לו קודם שתי שנים – **לא קתני! אלא קתני "אינו**

היתה אחת מן השנים אצל הלוקח **שנת שדפון**⁽²⁾, וירקון, או **שנת שביעית**⁽³⁾, שאסורה בזריעה, **אינו עולה לו שנה זו מן המנין** של שתי השנים שצריך להמתין עד שיגאל, כיון שאין שנה זו בכלל "שני תבואות".

אבל **נרה** [שחרש השדה ולא זרע בה] ולא עשתה את התבואה הראויה לה, או **הובירה** [שלא חרש כלל] – והיתה ראויה לתבואה, **עולה לו אף שנה**⁽⁴⁾ זו מן המנין, שהלוקח הוא שהפסיד⁽⁵⁾ לעצמו.

רבי אליעזר אומר [ורבנן לא חולקים עליו]: מכרה לו והיא מליאה פירות ולאחר שנים גאלה, אינו יכול לומר לו: החזירנה לי מליאה פירות כמו שמכרתי לך! לפיכך: **מכרה לו לפני**⁽⁶⁾ **ראש השנה והיא עדיין**

לא זרע הרי החסרון רק בשדה שלו ולא בכל העולם.

וצריך לומר שכוונת רש"י שאפילו באופן שהיה שדפון בכל העולם או שכל העולם לא זרעו, מכל מקום אם הלוקח לא זרע הוא הפסיד לעצמו ועולה מן המנין.

6. מה שנקטה המשנה לפני ראש השנה דוקא, ביאר הגרא"מ הורוביץ, שבאה המשנה להשמיע שהולכים אחרי שנתו שלו ולא לפי שנת עולם, ולכן הזמן שלפני ראש השנה לא עולה לשנה.

7. כתב הרש"ש, שאם מכרה לו לפני ראש השנה אחרי שקצר אותה, וכשמגיע שנתיים מהמכירה אכל הלוקח רק תבואה אחת, גם כן אי אפשר לגאול כי צריך שיהיה גם שתי שנים וגם שתי תבואות.

2. כתבו התוספות, ששדפון שלא עולה, זה רק שדפון בכל העולם ודומיא דשביעית שאסור לזרוע בכל מקום.

ובחשק שלמה תמה עליהם, שבגמרא בכבא מציעא מפורש ששביעית לא נחשב שזה בכל העולם. ומה שאינה עולה לחשבון זה רק משום שהיא אפקעתא דמלכא. ותמוהים דברי התוספות, שלמדו משביעית שצריך שיהיה השדפון בכל העולם.

3. כתב המנחת חינוך [שלט ה] שאם עבר הלוקח זרע בשביעית היא עולה לחשבון.

4. כתב המנחת חינוך [שלט ג] שהוא הדין אם הובירה שתי שנים, גם כן הן עולות למנין.

5. כך פירש רש"י. ולכאורה קשה, מדוע צריך טעם זה והרי מבואר בתוספות שרק שדפון שבכל העולם אינו עולה לחשבון. ואם הלוקח

רב אמר: מכורה השדה ויוצאה מידי הלוקח מיד, כשאר שדות המכורות היוצאות ביובל, וכיון שכן איבד הלוקח את מעותיו.

ושמואל אמר: אינה מכורה השדה כל עיקר, וכיון שכן המעות חוזרים ללוקח.

ומפרשינו: מאי טעמא דשמואל? קל וחומר הוא: ומה מכורה כבר לפני היובל, יוצאה עכשיו ביובל, שאינה מכורה לפני היובל, ונמכרה בשעה הראויה להוציא מיד הלוקח אינו דין שלא תימכר?

ומקשינו: ולרב — שחולק על שמואל ולא לומד מהק"ו שלא תהיה מכורה כלל — וכי

מותר לגאול, אלמא איסורא⁽⁸⁾ ⁽⁹⁾ נמי איכא: דאפילו קרקושי זוזי [לקשקש מעות בכלי] ללוקח, כדי שייטב בעיניו להחזירה למוכר, נמי אסור!

ולא מיבעיא מוכר⁽¹⁰⁾ דקאי בעשה, דכתיב: במספר שני תבואות "ימכר לך" והוא מצות עשה שיעזבנה המוכר ביד הלוקח שתי שנים. אלא אפילו לוקח — שאינו בכלל במספר שני תבואות "ימכר לך" — נמי קאי בעשה אחר, דבעיניו "במספר שנים אחר היובל תקנה", ומשמע שתהא "קנויה" לו שתי שנים [שמיעוט "שנים" שתיים], וליכא, אם מחזיר למוכר לפני זה.

איתמר: המוכר שדהו בשנת היובל עצמה:

וממנה כבר עברו שתי שנים. עוד כתב המנחת חינוך [שם יח] שהמוכר קרקע לזמן מותר לו לגאול לפני שתי שנים, שכל האיסור הוא רק בקרקע החוזרת ביובל, אך מוכר לזמן שאין הקרקע חוזרת ביובל מותר לגאול בתוך שתי שנים, וזה כמו מוכר קרקע בזמן שאין היובל נוהג שמותר לגאול מיד. עוד כתב המנחת חינוך [שם ב], שלא מועיל תנאי שיוכל המוכר לגאול בתוך שתי שנים כיון שזה מתנה על מה שכתוב בתורה, וכמו שלא מועיל תנאי שלא תחזור הקרקע ביובל. וכתב השפת אמת, שמסתבר שהאיסור הוא שיחזור המוכר ויקנה את הקרקע לעולם, אבל לקנות אותה לזמן לשנה או שתיים, אין איסור. 10. ביאר הרא"ש שהצד לומר שרק למוכר יש איסור זה מפני שהוא בא לקנות בעל כרחו של הלוקח. ואפשר עוד לומר, שהחינוך [שלט] כתב שטעם האיסור הוא כדי שלא ימכור אדם את שדהו בקלות. ולכן אסרו עליו לפדות בתוך שתי

8. בשיטה מקובצת הביא דעת הר"י, שזהו רק איסור לגאול פחות משתי שנים. אבל אם עבר וגאל, חלה המכירה. אך דעת הר"ר אלחנן שלא חלה המכירה. והוכיח כך מלשון הגמרא דאפילו קרקושי בזוזי נמי אסור. והיינו, שגם אם קונה המוכר בחזרה זה לא חל, וזה רק קרקושי זוזי. ולכאורה, השאלה אם המכירה חלה או לא תלויה במחלוקת כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אם מהני או לא מהני.

9. כתב המנחת חינוך [שלט א], שמדברי החינוך נראה שהאיסור לגאול לפני שתי שנים הוא גם בשדה מקנה. אך מהרמב"ם נראה וכך הם לשונות הגמרא בכמה מקומות שהאיסור רק בשדה אחוזה, אבל בשדה מקנה אם הלוקח מסכים מותר לקנות לפני שנתיים. אך כתב המנחת חינוך [שם ו], שפשוט גם לדעת החינוך שאם אחד מכר שדה אחוזה וחזר הלוקח ומכר ללוקח שני, כיון שעברו שנתיים מהמכירה הראשונה יכול המוכר הראשון לגאול מהלוקח השני, שהכל תלוי במכירה הראשונה

מיתבי לרב: כתוב: "במספר שנים אחר היובל תקנה וגו'" ולמדנו: שתהא השדה ביד הלוקח לא פחות משתי שנים" [שמיעוט "שנים" — שתיים] אחר היובל, וכאילו אמר: "אחר היובל שנים" שהן ב' אותן תקנה", מלמד: שמזכרין פמוך ליובל לאחריו — מיד, שכך משמע "אחר היובל", והיו שתי השנים שאחר היובל ביד הלוקח [רבינו גרשום, ועיי' רש"י]. מופלג מן היובל, מנין שיכול למכור שדהו, ולא נאמר דכיון דכתוב "אחר היובל", אינו יכול למכור אלא סמוך ליובל [ראב"ד בתו"כ]? תלמוד לומר: "לפי רוב השנים" שעד היובל תרבה [כסף] מקנתו, "ולפי מעוט השנים" שעד היובל תמעט מקנתו, הרי למדנו, שפעמים שהיא נמכרת במעט שנים קודם היובל השני, הרי שנמכרה מופלג מן היובל הראשון.

ובשנת היובל עצמה לא ימכור, ואם מכר אינה מכורה! הרי מפורש בבביתא כשמואל, וקשה על רב?

ומשנינן: אמר לך רב: זה ששנינו בבביתא שאם מכרה ביובל אינה מכורה, אין הכוונה כפשוטו, שלא חלה המכירה, אלא: שאינה מכורה לענין מספר שנים⁽¹³⁾ תבואות

לא אמרינן קל וחומר כי האי גוונא? והתניא שלומדים מכזה קל וחומר: יכול ימכור אדם את בתו לאמה עבריה כשהיא נערה, ותחול המכירה, ותצא מיד בסימני נערותה כשאר אמה שנמכרה בקטנותה? אמרת קל וחומר שלא תהא מכורה כלל: ומה מכורה כבר לפני שנעשית נערה, יוצאה עכשיו כשהיא נערה, שאינה מכורה וכו' למכרה כשהיא נערה אינו דין שלא⁽¹¹⁾ תימכר?⁽¹²⁾ וקשה על רב.

ומשנינן: יש חילוק בין יציאת אמה העבריה בנערות, ליציאת שדה לבעלים ביובל. התם ביציאת נערות: שוב לא הדרא ומיזדבנא [אינה חוזרת ונמכרת], שהרי למדנו: ש"אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות", ואם כן יציאת נערות יציאה גמורה היא, ולכן עושים ק"ו שתועיל היציאה הזו לבטל את המכירה מעיקרא כשמכרה בנערותה. אבל הכא ביציאת שדה ביובל לבעלים, לא נפקעת זכותו לחזור ולמכור, ואם בא למכור לאחר היובל הדרא מיזדבנא [חוזרת ונמכרת], ואם כן יציאת היובל איננה יציאה גמורה, ולא עושים ק"ו שלא תימכר השדה ביובל כלל.

שנים ושוב לא ימכור בקלות.

ואם כן, באמת האיסור שייך על המוכר ולא על הלוקח. וצריך פסוק מיוחד שגם ללוקח אסור.

11. ביפה עינים הביא מהירושלמי שהטעם של שמואל הוא משום מקח טעות, שעל דעת שתצא ממנו מיד לא היה הלוקח קונה וזהו מקח טעות.

12. כתב המנחת חינוך [שלט יט], שלפי זה אם מכר ביובל קרקע לשישים שנה חלה המכירה,

שכל הטעם הוא רק משום שמכורה כבר יוצאה, והמוכר קרקע לשישים שנה הרי אינה חוזרת ביובל, ואם כן, גם אפשר למכור ביובל לשישים שנה.

אך השפת אמת נוקט שאף על פי שאינה חוזרת ביובל אך למכור מתחילה ביובל אי אפשר, ומפקיע היובל את המכירה גם במוכר לשישים שנה.

13. תמה השפת אמת, אם כן, מדוע כתוב בבביתא לא ימכור, ואם משום שאין ללוקח

כשקנה זהו יובל, ולכן לא מקיימים בו כלל "במספר שני תבואות ימכר לך".

אמר רב ענן: שמעית מיניה דמר שמואל כאחד תרתי שמועות:

א. **חדא:** הא שאמר שמואל המוכר שדהו בשנת היובל אינה מכורה כל עיקר.

ב. **ואידך:** המוכר עבדו הכנעני לעובד כוכבים ומפקיעו מקיום המצוות. או שמכר עבדו הכנעני לישראל שבחוצה לארץ, קנסוהו רבנן ויצא העבד לחירות.

ובחדא מהם שמעתי ממר שמואל: שהדרו מעות הזבני, שנתן הלוקח.

וחדא מהם שמעתי: שלא הדרי מעות הזבני. ולא ידענא⁽¹⁵⁾ בהי מיניה אמר שמואל שחוזרים המעות ובאיזה אינם חוזרים?

ופשטינן: אמר רב יוסף: ניהזי אנן במי מהם חוזרים המעות. מדתניא: המוכר עבדו לאחר שבחוצה לארץ, יצא לחירות וצריך גט שחרור "מרבבו שני"! שמע מינה מדקרי ליה לאדון שני "רבו", אלמא חל עיקר המכר, וממילא דלא הדרי מעות הזבני. וכיון

שהצריכה תורה בכל מכר שדה שתעמוד ביד הלוקח שתי שנים אף שעבר יובל, [מלבד לענין גאולה האמור במשנתנו], אבל מכל מקום מכורה היא לענין שיאבד הלוקח מעותיו — ויוצאה מיד.

ומקשינן: ואי הדין הוא כרב, שסובר שאיזדבני מיזדבנה [וזהו מכר גמור] ביובל, כיון שהדין הוא שצריך המכר שיעמוד ביד הלוקח שתי שנים, תיקום ברשותיה של לוקח [רבינו גרשום] עד בתר יובל, ובתר יובל ניכליה הלוקח עוד "שני תבואות", לקיים "במספר שני תבואות ימכר לך", וניהדרה אחר כך הלוקח, מחמת היובל שעבר על השדה?

מי לא תניא כעין זה: אכלה הלוקח שנה אחת בלבד לפני היובל, משלימין לו ללוקח שנה אחרת אחר היובל! ואם כן מדוע במכר ביובל עצמו אין משלימים ללוקח אחרי היובל "שני תבואות"?

ומשינינן: התם באכלה הלוקח שנה⁽¹⁴⁾ אחת קודם היובל: כבר נחית הלוקח לאכילה והתחיל לקיים "במספר שני תבואות ימכר לך", ולכן מקיימים בו את הפסוק אף לאחר היובל, ומשלים שנה. הכא כשמכרה ביובל עצמו: לא נחית הלוקח לאכילה שמיד

אכילת שנתיים הרי כאן הוא לא ירד על דעת אכילה. ודוחק לומר שזוהי רק עצה טובה.

14. תמה הרש"ש, שהרי גם כשמוכר שנה לפני יובל עדיין לא ירד הלוקח לאכילה כי זו שמיטה שאסור לזרוע. ומדוע בקונה שנה לפני היובל משלימים לו שנתיים.

15. תמה רש"י, איך אפשר לומר שלפי שמואל המעות לא חוזרים. והרי אם כן, אין שום נפקא מינה בין רב לשמואל שהרי לדעת שניהם השדה של המוכר, ובעל כרחך שלשמואל מעות חוזרים ללוקח וזה הנפקא מינה בין רב לשמואל.

ותירץ רש"י, שיש נפקא מינה אם קצץ הלוקח אילנות בשדה, שלפי שמואל שלא זכה כלל הוא חייב לשלם, ולפי רב שזכה בשדה הרי

שיודע שאין קדושו תופסים, לשם מתנה נתנם. והוא הדין במכר ביובל, הסתפק רב ענן, שאולי אף על גב שאין המכר חל, המעות — מתנה.

ומקשים על מה שאמרנו שבמוכר עבדו לא חוזרים מעות המקח: **אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי חזית דקנסין ליה ללוקח על שקנאו, ואומרים: שהמכר חל, ולוקח הוא שמוציאו לחירות בגט, וממילא לא חוזרים מעות המקח. אדרבה נקנסיה למוכר על שמכרו, ונאמר: שהמכר אינו חל כלל ויחזיר את המעות, ונחייב את המוכר להוציאו לחרות בגט?**

ומשנינן: **אמר ליה רב יוסף לאביי: לאו עכברא — גנב, אלא חורא — גנב, משל הוא: שעכבר הגונב ומניח בחור, אם לא היה לו חור להניח בו גניבתו לא היה גונב, לכן החור הוא הגנב. והוא הדין כאן, אם לא היה המוכר מוצא לוקח שיקננו לא היה מוכר, ומן הראוי לקנוס את הלוקח.**

ומקשינן: אדרבה, **אי לאו עכברא — חורא מנא ליה?** וגם כאן, אם לא שהיה מתרצה המוכר למכור, לא היה ללוקח מנין לקנות?

שידענו שבאחת אמר שמואל שהמעות אינם חוזרים, ובשניה חוזרים, ממילא מוכח: **וכי קאמר שמואל הכא במוכר שדהו בשנת היובל: "אינה מכורה", היינו: אינה מכורה, ומעות אף הם חוזרין, ולא אומרים: שמתוך שאין קנינו של לוקח חל, ודאי נותן את המעות לשם מתנה.**

א-ל ומפרשינן: **ורב ענן שהסתפק ולא פשט, טעמו:**

א. **כי את ברייתא של המוכר עבדו לא שמיטא ליה.**

ב. **ודשמואל, כלומר: ומעיקר דברי שמואל שהמוכר שדהו בשנת היובל "אינה מכורה", גם כן אי אפשר להוכיח שמתוך שלא חל המכר יחזרו המעות! משום שאפשר לומר: ממאי ד"אינה מכורה" ומעות חוזרין, דלמא אינה מכורה, ומעות אינם חוזרים, ונאמר שנתנם הלוקח לשם מתנה. מידי דהוה: אמקדש אחותו שאין קדושין תופסין לו בה [שהיא מחייבי כריתות אם בא עליה]. דאתמר: המקדש אחותו: רב אמר: כיון שאין הקדושין תופסים, מעות הקדושין חוזרין למקדש ובודאי לשם פקדון נתנם לה. ושמואל אמר: מעות שנתן המקדש, כיון**

והמשנה למלך [פ"א משמיטה ה"א] דן בקונה קרקע בזמן שהיובל נוהג שהיא חוזרת לבעלים, האם מותר ללוקח להזיק בקרקע או לא. והביא שהירושלמי לומד מהפסוק "ושב לאחוזתו" שאסור ללוקח להזיק, כיון שצריך שתחזור לבעלים כמו שהיתה.

ותמה הרש"ש, שלא הזכיר המשנה למלך שברש"י כאן מפורש שמותר ללוקח לקצוץ אילנות ולהזיק בשדה.

הוא פטור לשלם. ותמה השיטה מקובצת, שהרי מכל מקום גם לרב השדה יוצאת ממנו מיד למוכר ואם כן, מדוע פטור על מה שהזיק, וכתב השיטה מקובצת שחזר בו רש"י. ולכן כתב רש"י נפק מינה אחרת לענין אם יכול הלוקח לקנות מטלטלין אגב קניית קרקע זו, שלפי שמואל, שלא חלה הקניה בקרקע, אי אפשר לקנות אגב זה מטלטלין. ולרב, שחלה הקניה בקרקע, קונים אגב זה מטלטלין.